21. Diasporas izpratne nesenās migrācijas procesos

Aija Lulle

Ar diasporu mūsdienu Latvijā saprot ārpus valsts teritorijas dzīvojošus Latvijas iedzīvotājus, kuri jūtas piederīgi Latvijai. Taču diaspora ir politiski noteikts skaidrojums, kurš tiek lietots kopš 2010. gada, kad Latvijas Kultūras ministrija uzņēmās koordinācijas darbu saikņu stiprināšanā ar diasporu. Kopš 2013. gada Ārlietu ministrijā (ĀM) izveidots īpašu uzdevuma vēstnieka postenis sadarbībai ar diasporu, kā arī darba grupa diasporas politikas jautājumos. Akadēmiski diasporas jēdziens ir strīdīgs: daļa pētnieku (piemēram, Robins Koenš (*Robin Cohen*), 2008) uzsver, ka diasporas veidošanās ir vēsturiski noteikta un ka pastāv dažas klasiskas diasporas. Pārējos izceļotājus klasiskā diasporas pieeja dēvē par emigrantiem. Savukārt citi (piemēram, Ho et al., 2015) diasporas jēdzienu attiecina arī uz nesen izceļojušajiem, tai skatā tiem, kuri izceļoja pēc pašu vēlēšanās un kuriem nebija mērķis veidot politiskas vai tirdzniecības saiknes ar izcelsmes valsti vai teritoriju. Terminoloģiski bēgļu gaitās devušos sauca nevis par migrantiem, bet par trimdiniekiem, kas saskan ar pašidentifikāciju. Visi izbraukušie saskaņā ar Latvijas valsts iestāžu politiku 21. gadsimtā tiek saukti par diasporas locekļiem, lai uzsvērtu viņu Latvijas izcelsmi un piederību Latvijai.

Paturot prātā politisko aspektu un akadēmisko viedokļu pretrunas, šajā nodaļā jēdziens “diaspora” lietots, ņemot vērā politisko skaidrojumu un politiku iniciatīvas attiecībā uz iedzīvotājiem, kuri jūtas piederīgi Latvijai. Tas ietver visus, kuri agrāk tika dalīti kā “vecā trimda”, “jaunie emigranti”, “Rietumu diaspora” un “Austrumu diaspora” (Zelče, 2011). Savukārt, aprakstot izceļošanas procesus, paralēli lietoti termini “izceļotāji”, “bijušie Latvijas iedzīvotāji”. Ja ir zināms, ka izceļojušo uzskaitē norādīta Latvijas pilsonība, varam runāt par Latvijas pilsoņiem ārpus Latvijas. Taču daudzos gadījumos terminoloģiski pareizāk būtu runāt par “Latvijas valstspiederīgajiem”, ja nav zināma pilsonība, nav reģistrēta tautība, bet ir zināms, ka personas izceļojušas no Latvijas. Turklāt migrācija notika arī pirms Latvijas valsts dibināšanas 1918. gadā, un par šiem izceļotājiem varam norādīt, ka viņi izceļojuši no Latvijas teritorijas.

Emigrācijas statistika visur pasaulē ir nepilnīga, tādēļ nav iespējams norādīt pilnīgi precīzus datus, bet migrācijas apjoma noteikšanai lieto aplēses un pētnieku vērtējumu. Pēc aptuveniem ĀM Konsulārā departamenta datiem, ārpus Latvijas pastāvīgi dzīvo vairāk nekā 370 tūkst. Latvijas diasporas pārstāvju (ĀM, 2014). Skaitis ietver tos, kuri Latvijas teritoriju atstājuši jau kopš 19. gadsimta beigām; bēgļu gaitās devušos Pirmā pasaules kara laikā, pēc Otrā pasaules kara; izbraukušos PSRS laikā un pēc neatkarības atjaunošanas.

Diasporas vēsturiskās, ģeogrāfiskās un demogrāfiskās iezīmes

Izceļošana no Latvijas teritorijas dažādos avotos datēta jau kopš viduslaikiem (Stradiņš, 2013), bet masveidā – ar 19. gadsimta beigām. Tālāk emigrācija turpinājās 20. gadsimta sākumā, sekojot lielākajiem viņiem – deportācijām un bēgļu gaitām Otrā pasaules kara laikā un pēc tā, un 20. gadsimta beigās pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas, kad bija iespēja emigrēt no Latvijas un kad bijušais PSRS karaspēks, militārās personas un viņu ģimenes locekļi izbrauca no Latvijas. Lielākās kopienas vēsturiski veidojās Amerikas Savienotajās Valstīs (ASV), Dienvidamerikā (īpaši Brazīlijā), Krievijā un Vācijā. Turpmāk aplēses norādītas pēc Veignera pētījumiem (Veigners, 2015), ja nav minēti vēl citi avoti.

ASV 19. gadsimta beigās un 20. gadsimta sākumā bija 16 veclatviešu kolonijas (Veigners, 2015, 64). Otrā pasaules kara laikā ieceļoja 3–4 tūkst. latviešu. 1948. gadā pieļāva baltiešu bēgļu iebraukšanu, apejot ierasto ASV kvotu kārtību. Oficiālā statistika liecina, ka ar Starptautiskās bēgļu organizācijas (*International Refugee Organization*, IRO) palīdzību līdz 1952. gadam ASV ieceļoja apmēram 38 tūkst. latviešu.

Dienvidamerikas valstī, **Brazīlijā**, latvieši sāka ieceļot 19. gadsimta beigās (600–800 latviešu). 1906. gadā 400–600 latviešu nodibināja Novaodesas koloniju. 1922.–1923. gadā Brazīlijā ieceļoja 2,3 tūkst. latviešu un izveidoja “Vārpas” koloniju. Draudžu statistika liecina, ka šajos gados ieceļojuši 3 tūkst. baptistu, savukārt IRO statistika – ka 1947.–1951. gadā izvietoti 800 latviešu bēgļu.

Argentīnā 1930. gadā reģistrēti 400–500 iebraukušie no Latvijas, un, pēc IRO datiem, 1947.–1951. gadā Argentīnā bija 650 cilvēku no Latvijas.

Čīlē 1947.–1951. gadā izvietoti 134 Latvijas pilsoņi. Venecuēlā šajos gados izvietoti 745 Latvijas izcelsmes bēgļi.

Izceļošana uz **Krieviju** masveidā sākās 19. gadsimta otrajā pusē. 20. gs. 30. gados Krievijā bija vairāk nekā 300 latviešu koloniju. Otrā lielākā emigrācijas plūsma bija deportācijas 1941. un 1949. gadā. Trešā plūsma bija brīvprātīgi izbraukušie Otrā pasaules kara laikā un Padomju Savienības laikā. Pēc 1989. gada tautas skaitīšanas datiem, Krievijas teritorijā dzīvoja 30 tūkst. latviešu. Aplēsts, ka 2014. gadā Krievijā bija 15 tūkst. latviešu (Vlasova, 2014, 34–36).

Vācijā latvieši sāka ieceļot vai nonāca karu dēļ jau vismaz 17. gadsimtā. Migrācija, arī repatriācija, uz Latviju turpinājās 20. gs. 20. gados.

30. gados Vācijā bija ap 2 tūkst. Latvijas pilsoņu, bet latviešu – ap 300. Sākot ar 1939. gadu, Latviju atstāja 63 tūkst. pilsoņu, no tiem ap 5–7,5 tūkst. latviešu. 1940.–1941. gadā turpinājās vācbaltu repatriācija; 1941.–1943. gadā atšķirīgās aplēsēs ap 35 tūkst. (svārstība no 16 līdz 52 tūkst.) Latvijas pilsoņu tika nosūtīti obligātajā darba dienestā uz Vāciju. 1944.–1945. gadā, pēc atšķirīgiem avotiem, Vācijā bija 171–202 tūkst. bēgļu no Latvijas (Hinkle, 2014; Veigners, 2015). “Mazās Latvijas” periodā (1945–1952) 100–135 tūkst. bēgļu no Latvijas dzīvoja nometnēs Rietumvācijā. 1945. gadā Vācijā darbību atjaunoja Latvijas Sarkanais Krusts. Latviešu centrālo kartotēku 1945. gadā sāka veidot arī Latviešu centrālā padome. Tajā ir personu uzskaites kartītes, kopā 142 tūkst. ierakstu.

1952. gadā Rietumvācijā vēl uzturējušies 14 tūkst. latviešu, 1960. gadā 13,1 tūkst., 1970. gadā 10–11 tūkst., 80. gados 9–10 tūkst. latviešu.

Nelielas kopienas jau 19. gadsimta beigās veidojās arī citviet pasaulē. Ne-raugoties uz vēsturiski niecīgu ieceļotāju skaitu no Latvijas, Austrālija, Kanāda, Lielbritānija un Zviedrija papildus jau iepriekš minētajām mītnes zemēm izveidojās par nozīmīgām valstīm latviešu trimdiniekiem.

Pirmie ieceļotāji no Latvijas **Austrālijā** un Jaunzēlandē reģistrēti 19. gadsimta beigās. 1933. gadā uzskaitīti 500 no Latvijas ieceļojušie pēdējo 60 gadu laikā, nenorādot tautību. Saskaņā ar Starptautiskās bēgļu organizācijas un Austrālijas valdības līgumu 1947. gadā Austrālijā ieradās 19 601 latvietis no pārvietoto personu nometnēm Vācijā (Didrihsone-Tomaševska, 2014, 240). Pirmās Kultūras dienas ar dziesmu svētkiem Austrālijā notika 1951. gadā.

1949.–1950. gadā ar IRO palīdzību **Jaunzēlandē** ieceļoja ap 550 latviešu. 1952. gadā latviešu kopskaits Jaunzēlandē bija 22 tūkst., 1961. gadā 25,5 tūkst., 80. gados – 35 tūkst. (Veigners, 2015, 72). 60. gados Jaunzēlandē bija 700–800 latviešu, bet 1993. gadā reģistrētas 109 personas, 1997. gadā – 500.

Lielbritānijā pirmie latvieši ieradās kā jūras braucēji 18.–19. gadsimtā (Kalniņš, 1995, 269). Pirms Pirmā pasaules kara tur dzīvoja 400–500 latviešu. 1946. gadā Lielbritānijas valdības Ārzemju strādnieku komiteja pieņēma lēmumu aicināt darbiem slimnīcās baltiešu sievietes vecumā no 20 līdz 40 gadiem ar sākotnēju uzturēšanās atļauju līdz 12 mēnešiem. Pirmās baltietes ieradās 1946. gada 19. oktobrī. *Balt Cygnet* (Baltijas gulbišu) akcijas laikā 1946.–1948. gadā Lielbritānijā iebrāuca 2,5 tūkst. latviešu, bet *Westward Ho!* (“Uz Rietumiem!”) akcijas laikā 1947.–1950. gadā – 12 tūkst. latviešu. 1950. gadā viņu kopskaits sasniedza 18 tūkst., ieskaitot pirms kara dzīvojušos un radus. 1951. gadā šis skaits vērtēts ap 15 tūkst., 1961. gadā – 11 tūkst., bet 70.–80. gados – 9 tūkst. latviešu (Andrups, 1995, 168–178). 1955. gada 23. oktobrī Londonā nodibināja Pasaules brīvo latviešu apvienību (PBLA) (ar toreizējo nosaukumu Brīvās pasaules latviešu apvienība, BPLA).

1944.–1945. gadā Kurzemes krastu ar laivām atstāja 8–8,5 tūkst. cilvēku, bet **Zviedrijā** sasniedza 6–6,5 tūkst. 1945. gadā Zviedrijā oficiāli skaitījās

3418 bēgļu no Latvijas, bet nebija uzskaitīti bērni un pusaudži. 50. gados bija 4,5 tūkst. personu no Latvijas, 60. gados sabiedriskā kārtā savāktas 1,5 tūkst. latviešu ģimeņu adreses. 1995. gadā Zviedrijā reģistrēti 1217 Latvijas pilsoņi.

Latvijas iedzīvotāji mazākā skaitā apmetās arī citās valstīs. **Beļģijā** 1947.–1951. gadā ar IRO palīdzību izvietoja 900 personu, kas bija izceļojušas no Latvijas, bet 1952. gadā to skaits samazinājās līdz 300 personām.

Dānijā 1944.–1945. gadā nonāca ap 2 tūkst. bēgļu no Latvijas, bet 1948.–1952. gadā 1,5 tūkst. no tiem aizbrauca uz citām valstīm. 50. gados Dānijā bija ap 400 latviešu. 1995. gadā Dānijā reģistrēts 21 Latvijas pilsonis.

Francijā 30. gados bija 150 latviešu, bet ap 1,5–2 tūkst. citas tautības Latvijas pilsoņu. 1947.–1951. gadā ar IRO starpniecību izvietoti 900 Latvijas pilsoņu un vēl 50 **Marokā**. 50. gados Francijā bija ap 700–800, 80. gados – 600 personu no Latvijas.

Kanādā no 1946. līdz 1955. gadam ieceļoja ap 13 tūkst. latviešu, tai skaitā 8 tūkst. ar IRO starpniecību. Līdz 1963. gadam ieceļoja vēl ap 2,4 tūkst. latviešu (Veigners, 2015, 70). Jau 1949. gadā ASV, Kanādā un Austrālijā izveidoja latviešu skautu un gaidu vienības. Kopš 1952. gada dibināja plaša kultūras un izglītības spektra nometnes. ASV galvenās nometnes bija Katskiļi, Garezers, Piesauļe, Mežotne; Kanādā: Saulaine, Sidrabene, Tērvete; Austrālijā: Tērvete (Šķinķe, Šķinķis 2014). Pirmie Vispārējie latviešu dziesmu svētki ASV un Kanādā notika 1953. gadā.

Ķīnā daži simti no Latvijas ieceļojuši jau 1900. gadā, un 1918.–1919. gadā Ķīnā bija 2,5 tūkst. bēgļu.

Nīderlandē 30. gados dzīvoja ap 120 Latvijas pilsoņu.

Uz **Poliju** Latvijas iedzīvotāji devās studēt jau 19. gs.; 30. gados tur dzīvoja ap tūkstoš Latvijas pilsoņu. **Šveicē** 19. gadsimtā latvieši studēja; pēc 1905. gada revolūcijas devās uz turieni kā bēgļi. 30. gados Šveicē dzīvoja ap 400 Latvijas pilsoņu. Ar IRO starpniecību 1947.–1951. gadā tajā ieceļoja ap 70 latviešu.

Galvenās izmaiņas un izaicinājumi diasporā kopš 1990. gada

Saskaņā ar tautas skaitišanas datiem 2011. gada 1. martā Latvijā bija 2 070 371 iedzīvotājs (salīdzinājumam: 2000. gadā – 2,38 milj.). Iedzīvotāju skaita samazinājums skaidrojams gan ar demogrāfiskiem, gan politiskiem, gan ekonomiskiem iemesliem. Tautas skaitišanas dati liecina, ka laika posmā no 2001. līdz 2011. gadam iedzīvotāju skaita samazinājums emigrācijas dēļ ir ap 213 tūkst.

Pēc ĀM (2013) aptuveni datiem un aplēsēm, lielākās latviešu kopienas, kas veidojušās migrācijas dēļ, 21. gadsimta pirmajā desmitgadē ir Lielbritānijā (ap 100 tūkst.), ASV (pēdējā tautas skaitišanā ASV 96 tūkst. iedzīvotāju uzrādīja latvisku izcelsmi; ASV šobrīd dzīvo ap 15 tūkst. Latvijas Republikas pilsoņu), Kanādā (ap 26 tūkst.), Īrijā (25–30 tūkst.), Zviedrijā (ap 30 tūkst.),

Austrālijā (ap 25 tūkst.), Krievijā (ap 20 tūkst.), Brazīlijā (līdz 20 tūkst.), Vācijā (ap 30 tūkst.), Norvēģijā (ap 11 tūkst.) un Spānijā (ap 7 tūkst.). ĀM Konsulārā departamenta dati apliecina, ka izceļotāju skaits no Latvijas uz daudzām ES dalībvalstīm turpina pieaugt.

Pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas pakāpeniski palielinājās iespējas doties uz ārzemēm, īpaši Eiropas valstīm. CSP dati uzrāda, ka no 2000. līdz 2017. gadam prom no Latvijas devušies 409,6 tūkst. iedzīvotāju, kas kopā veido 17,2% no Latvijas kopējā iedzīvotāju skaita 2000. gada sākumā. Emigrācijas plūsmu lielākie apjomi raksturīgi finanšu un ekonomiskās krīzes periodā (2008–2012), bet mūsdienās tie ir mazinājušies un, uzlabojoties Latvijas ekonomiskajai situācijai un darbavietu pieejamībai, lēnām sasniedz pirmskrīzes emigrācijas apjomus.

Eiropas Latviešu apvienība ir aplēsusi, ka Eiropā dzīvo ap 200 tūkst. iedzīvotāju, kas izbraukuši no Latvijas.

Līdz šim lielākajā emigrantu interneta aptaujā 2014. gadā atbildes sniegta no 118 pasaules valstīm (Mieriņa, 2015).

Turpmāk ir norādīts atsevišķajās valstīs esošais Latvijas izcelsmes personu skaits 21. gadsimta sākumā pēc Veignera datiem (Veigners, 2015), ja nav norādīts citādi.

Pēc Amerikas kopienu aptaujas (*American Community Survey*, 2006–2010) datiem, ASV 91 096 iedzīvotāji uzrāda latvisku izcelsmi, no tiem 41 851 persona uzrādīja savu senču piederību tikai latviešu etniskajai grupai (Garozs, 2014, 186). Krietni mazāks ir to ASV iedzīvotāju skaits, kam ir Latvijas pilsoņa statuss. Pēc Latvijas PMLP datiem, 2017. gadā ASV reģistrēti 14,5 tūkst. Latvijas pilsoņu.

Pēc tautas skaitīšanas datiem, 2006. gadā **Austrālijā** 20 058 personas sevi dēvēja par latviešiem vai par Latvijas izcelsmes personām. 2017. gadā PMLP ziņoja par 5,4 tūkst. Latvijas pilsoņu, kas dzīvoja Austrālijā, kamēr **Jaunzēlandē** to bija 229.

Dienvidamerikā, **Brazīlijā**, 2006. gadā bija 10 tūkst. iedzīvotāju ar Latvijas izcelsmi, kā arī 230 Latvijas pilsoņu. 2017. gadā, pēc PMLP datiem, tiek ziņots par 327 Latvijas valsts piederīgajiem.

Argentīnā 2006. gadā uzskaitīti 152 Latvijas pilsoņi, bet 2017. gadā – 177.

Austrijā 2006. gadā bija 383 Latvijas pilsoņi, bet 2017. gadā šis skaits ir gandrīz divreiz pieaudzis – līdz 676.

Beļģijā 2006. gadā uzturējās 335 Latvijas pilsoņi, bet 2017. gadā jau 1017.

Dānijā 2006. gadā dzīvoja ap 500 latviešu izcelsmes personu. Tas skaidrojams ar to, ka 1921. gadā zīmīgs skaits Latvijas pilsoņu Dānijā ieceļoja, lai strādātu vai studētu. Tādējādi 2017. gadā Latvijas pilsoņu skaits Dānijā bija sasniedzis 1520.

Tautas skaitīšanas rādītājos reģistrētie latvieši **Kanādā**: 2001. gadā 22,6 tūkst. un 2011. gadā 27,4 tūkst. Taču kā Latvijas pilsoņi 2002. gadā

bija reģistrētas 4102 personas. 2017. gadā, pēc PMLP datiem, Kanādā dzīvoja 4920 Latvijas pilsoņu.

Īrijā 2003. gadā darba atļaujas bija 4 tūkst. personu, kas ie braukušas no Latvijas; aplēses liecināja, ka pavisam to ir 10 tūkst. Pēc Īrijas nodokļu administrācijas datiem, 2005. gadā Īrijā bija 23 tūkst. Latvijas pilsoņu, pēc sociālās apdrošināšanas numuriem (PPS) – 24 tūkst. Pēc Īrijas Nacionālā statistikas biroja (*Central Statistics Office*) 2006. gada tautas skaitīšanas datiem, valstī dzīvoja 17,2 tūkst. Latvijas valsts piederīgo, bet 2011. gadā tautas skaitīšanā reģistrēti jau 20,6 tūkst. Interesanti, ka 2016. gadā Latvijas valsts piederīgo skaits Īrijā bija samazinājies līdz 19,9 tūkst. Savukārt PMLP 2017. gadā ziņoja, ka Īrijā dzīvo 18,5 tūkst. Latvijas valsts piederīgo, no kuriem 18,8 tūkst. bija Latvijas pilsoņi, bet 220 – nepilsoņi.

Islandē 2017. gadā dzīvoja 283 Latvijas pilsoņi.

Grieķijā pēc 2004. gada bija 500 latviešu. 2014. gadā Saeimas vēlēšanās Atēnās nobalsoja 85 pilsoņi. PMLP dati par 2017. gadu rāda, ka Grieķijā šajā gadā dzīvoja 305 Latvijas pilsoņi. Aplēsts, ka Kiprā pēc 2004. gada bija 1–2 tūkst. iedzīvotāju, kas ie braukuši no Latvijas. 2017. gadā PMLP ziņoja, ka Kiprā dzīvo 575 Latvijas pilsoņi.

Francijā 2011. gadā dzīvoja ap 1,8 tūkst. latviešu, bet 2017. gadā – 2315 Latvijas pilsoņu.

Lielbritānijā 2002. gadā dzīvoja 2649 Latvijas pilsoņi. Pēc Lielbritānijas nacionālās apdrošināšanas numuru (*National Insurance Number application* (NINo)) datiem, 2002.–2010. gadā bija 120 tūkst. no Latvijas ie braukušo reģistrēto personu. Pēc strādājošo reģistrācijas sistēmas (*Worker Registration Scheme*, WRS) datiem, 2004.–2011. gadā Lielbritānijā bija 80 tūkst. reģistrēto personu no Latvijas. Ie braukušo Latvijas iedzīvotāju skaita maksimums Lielbritānijā bija 2010. gadā, kad gada laikā reģistrētas 28 280 personas (Apsīte-Beriņa, 2013). Kā ziņo PMLP, 2017. gada sākumā Lielbritānijā dzīvoja 62,2 tūkst. Latvijas pilsoņu.

Luksemburgā 2006. gadā dzīvo ap 500 cilvēku, kas ie braukuši no Latvijas, bet PMLP dati liecina, ka 2017. gadā tajā mīt 332 Latvijas pilsoņi.

Norvēģijā, pēc tās statistikas datiem, 2005. gadā dzīvoja 338 Latvijas pilsoņi, bet 2017. gadā, pēc PMLP ziņām, jau 2644.

Nīderlandē 2006. gadā bija 2,5 tūkst. Latvijas pilsoņu, bet 2011. gadā – jau 4,2 tūkst. PMLP dati par 2017. gadu liecina, ka Latvijas pilsoņu skaits Nīderlandē ir krietni mazāks – 1,7 tūkst.

Polijā, pēc statistikas aplēsēm, 2006. gadā dzīvoja aptuveni 100 Latvijas pilsoņu, savukārt 2017. gadā PMLP ziņo par 238.

Portugālē 2013. gadā bija 400 Latvijas pilsoņu, bet 2017. gadā, pēc PMLP ziņām, vien 190.

Somijā Latvijas pilsoņu skaits audzis: no apmēram 30 cilvēkiem 20. gs. 30. gados un 20 cilvēkiem 1990. gadā līdz vienam tūkstotim 2010. gadā. 2017. gadā PMLP ziņo par 1007 Latvijas pilsoņiem šajā valstī.

Spānijā 2006. gadā bija apmēram 1,5 tūkst. Latvijas pilsoņu, 2008. gadā – ap 3 tūkst., kas bija saņēmuši uzturēšanās atļauju. 2017. gadā Spānijā dzīvoja 1,6 tūkst. Latvijas pilsoņu.

Šveicē 2006. gadā bija uzskaitīti 611 Latvijas pilsoņu, 2017. gadā šis skaits sasniedza 1,2 tūkst.

Vācijā 2002. gadā reģistrēti 2784 Latvijas pilsoņi, bet latviešu tautības cilvēku kopskaits bija ap 8,5 tūkst., ieskaitot gan ilgstoši tur dzīvojušos, gan nesen ieradušos. Pēc Vācijas statistikas datiem, 2006. gadā reģistrēti ap 9,5 tūkst., bet 2010. gadā beigās – 15 tūkst. Latvijas izcelsmes personu, 2012. gadā Vācijā dzīvoja 21,790 tūkst. Latvijas pilsoņu. PMLP dati par 2017. gadu rāda, ka Vācijā dzīvoja 14,4 tūkst. Latvijas pilsoņu.

Zviedrijā 2002. gadā reģistrēti 1405 Latvijas pilsoņi. 2017. gadā šis skaits sasniedzis 3616.

Informāciju par citās Eiropas valstīs dzīvojošo Latvijas pilsoņu skaitu sniedz arī *Eurostat*, un šis skaits atšķiras no PMLP datiem. Kā redzams 21.1. attēlā, 2012. gadā lielākais Latvijas pilsoņu skaits dzīvoja Lielbritānijā (64,8 tūkst.), Īrijā (21,2 tūkst.) un Vācijā (19,8 tūkst.).

21.1. attēls. Eiropā dzīvojošo Latvijas pilsoņu skaits 2012. gadā

Avots: veidojusi autore, izmantojot Eurostat datus [migr_pop1ctz].

21.2. attēls. Eiropā dzīvojošo Latvijas pilsoņu skaits 2017. gadā

Avots: veidojusi autore, izmantojot Eurostat datus [migr_pop1ctz].

2017. gadā lielākais Latvijas pilsoņu skaits joprojām dzīvoja Lielbritānijā (100,1 tūkst.), Vācijā (31,6 tūkst.) un Īrijā (20,6 tūkst.). Kopumā *Eurostat* sniedz informāciju par Latvijas pilsoņu skaitu 29 Eiropas valstīs. 27 no tām kopš 2012. gada sākuma Latvijas valsts piederīgo skaits ir pieaudzis. Izņēmumi ir Īrija un Portugāle. Tādējādi, aizstājot Īriju, par otro iecienītāko Latvijas pilsoņu migrācijas galapunktu piecu gadu laikā kļuvusi Vācija.

Sabiedrības atjaunošana un diaspora: saikņu stiprināšana

Emigrāciju, pirmkārt, ietekmē ekonomiskā situācija un visvairāk – atalgojuma atšķirības par labu valstīm, uz kurām cilvēki izbraukuši (Krišjāne u. c., 2007). Atgriešanās migrāciju var ietekmēt ekonomiskā situācija mītnes zemēs, piemēram, krīze, pieaugošs bezdarbs. Taču krīze, piemēram, Lielbritānijā, kas ir populārs galamērķis, var veicināt ne vien atgriešanos dzimtenē, bet tālāku izbraukšanu uz citām valstīm.

Latviešu tiklošanās aktivitātes ārzemēs, otrkārt, ietekmē politiskā dinamika un interese par notikumiem dzimtenē, dalība vēlēšanās, kandidēšana uz amatiem Latvijā, kopīgu interešu kopu uzturēšana un likumu izmaiņu lobēšana, piemēram, nodokļu, sociālajos, pilsonības un izglītības jautājumos. Politiski visnozīmīgākās pārmaiņas bija Latvijas iestāšanās ES un darba tirgus atvēršana ES valstīs, tas radīja apstākļus brīvā darba tirgus kustībai. Saiknes uzturēšanu ar Latviju, dzīvojot ārzemēs, veicina dubultpilsonības iespēja.

Izbraukšanu uz laiku vai ilgstoši ietekmēt arī globalizācija – aizvien plašākas iespējas sazināties, kā arī pieejamie transporta tīkli. Latvijas Ekonomikas ministrija (EM, 2013) izstrādāja “Reemigrācijas atbalsta pasākumu plānu 2013.–2016. gadam”, kurā bija paredzēti daudzpusīgi pasākumi atpakaļmigrācijas veicināšanai. Tā ietvaros divus gadus norisinājās diasporas jauniešu stipendiju programma, radot iespējas atrast darbu valsts iestādēs tiem, kuri izglītību ieguvuši ārvalstīs. Taču daudzi pasākumi netika īstenoti līdzekļu trūkuma dēļ, tai skaitā iecere par vienas pieturas aģentūru, kurā visi, kuri vēlas atgriezties, vienkopus varētu uzzināt nepieciešamo informāciju par dzīvesvietas, darba, skolu, veselības un citiem jautājumiem.

Dubultpilsonība – iespējas un izaicinājumi sabiedrības atjaunošanā

Būtisks normatīvā ietvara pavērsiens sabiedrības atjaunošanā tautas daļā ārpus Latvijas robežām ir iespēja iegūt dubultpilsonību arī tiem Latvijas iedzīvotājiem, kuri, piemēram, saviem bērniem, bija izvēlējušies tikai vienu citas valsts pilsonību.

Sākot ar 2013. gada 1. oktobri, stājušies spēkā grozījumi Latvijas Pilsonības likumā (1994), kas paredz iespēju ārzemēs dzīvojošajiem latviešiem pieņemt Latvijas pilsonību vai dubultpilsonību. Trimdas latvieši un viņu pēcteči jau varēja iegūt dubultpilsonību līdz 1995. gadam, bet daudzi nepaspēja to izdarīt. Taču 2013. gada grozījumos ir noteikti ierobežojumi valstīm, ar kurām ir pieļaujama vai nav pieļaujama dubultpilsonība. To atļauts iegūt kopā ar citas ES dalībvalsts vai Eiropas Brīvās tirdzniecības asociācijas dalībvalsts pilsonību, citas Ziemeļatlantijas līguma organizācijas (NATO) dalībvalsts pilsonību, Austrālijas Savienības, Brazīlijas Federatīvās Republikas vai Jaunzēlandes pilsonību, tādas valsts pilsonību, ar kuru Latvija ir noslēgusi līgumu par dubultpilsonības atzīšanu (lai gan grozījumu pieņemšanas laikā neviens līgums nebija noslēgts), iepriekš neminētas valsts pilsonību, ja saistībā ar svarīgām valsts interesēm būs saņemta Ministru kabineta atļauja saglabāt dubultpilsonību, iepriekš neminētas valsts pilsonību, ja tā iegūta automātiski, apprecoties vai adopcijas dēļ.

Jāuzsver, ka Latvijas pilsoņu bērniem dubultpilsonība ir iespējama ar jebkuru valsti. Tādējādi dubultpilsonības atļaušana ir izteikti vērsta uz ataudzes

un sabiedrības atjaunošanas mērķiem, kurā diaspora tiek uztverta kā neatņemama Latvijas tautas un pilsoņu kopuma daļa.

Nobeigums: valsts un diasporas mijiedarbība sabiedrības atjaunošanā

Latviešu skaita ārzemēs pilnīgākai aplēsei ieteicams pilnveidot emigrācijas un atpakaļmigrācijas statistiku. Prognozēt emigrācijas plūsmas ilgtermiņā apgrūtina daudzu faktoru kopums, tai skaitā politikas, ekonomikas, drošības un citi jautājumi atšķirīgās valstīs, kurās mīt no Latvijas izbraukušie. Līdzdalība Saeimas vēlēšanās ir relatīvi zema.

Latviešu skaitu un aktivitātes ārzemēs veicina gan pašiniciatīva, gan Latvijas valsts, sabiedrisko organizāciju, uzņēmēju, radu un draugu kontakti. Atpakaļmigrācijas un sadarbības ar diasporu veicināšanai jāņem vērā demogrāfiskās tendences, t. sk. 21. gadsimta sākumā izbraukušo pakāpeniska novecošana.

Jāveicina kultūras uz izglītības saikņu pilnveide, īpaši latviešu valodas apguvē un nostiprināšanā. Līdzdalībai liela mēroga kultūras pasākumos Latvijā ir tendence pieaugt. Kopš 1990. gada dziesmu un deju svētkos Latvijā piedalās ārzemju latviešu kolektīvi. Pēc Latvijas Nacionālā kultūras centra datiem, 2013. gadā dziesmu un deju svētkos Latvijā piedalījās 48 ārvalstu latviešu kolektīvi, kopskaitā ar 1300 dalībniekiem. 2018. gadā XXVI Vispārējos latviešu dziesmu un XVI deju svētkos ir piedalījušies 5500 diasporas latviešu no 21 valsts.

Jāturpina dokumentēt un pētīt ārzemju latviešu dzīves gaitas. 1992. gadā uzsākta trimdas dokumentārā mantojuma veidošana. Tas uzkrāts kopš 1944. gada, kad sākās iedzīvotāju evakuācija un bēgļu plūsmas uz Vāciju (Kalniņa, 2014, 259). 1948. gadā tika noslēgts līgums par Latviešu centrālās komitejas bēgļu dzīves arhīva dokumentu nodošanu glabāšanā Stenfordas Universitātes Hūvera institūta arhīvā. Nodotie dokumenti ir mikrofilmēti un pieejami Latvijas Nacionālajā arhīvā (Kalniņa, 2014, 261). Latvijas Nacionālajā arhīvā daudzi trimdinieki ir nodevuši personīgos arhīvus.

Literatūra un avoti

- Andrups, J. (1995) Lielbritānijas latviešu vēsture. Grām.: Auziņa-Smita, I. (red.) *Latvieši Lielbritānijā. Pirmā grāmata*, 1.–266. lpp.
- Apsite-Beriņa, E. (2013) *Starptautiskā migrācija Eiropas Savienībā: migrācija no Latvijas uz Lielbritāniju*. Doktora disertācija. Rīga: Latvijas Universitāte.
- Cohen, R. (2008) *Global Diasporas. An Introduction*. New York: Routledge.
- Didrihsone-Tomaševska, I. (2014) Latvijas diplomātiskie pārstāvji Austrālijā (1921–1991) *Latvija ārpus Latvijas. Kultūra, vēsture, emigrācija un nacionālā identitāte*. Konferences referātu krājums. Kļaviņa, D. (red.) Rīga: Latvijas Nacionālais arhīvs.

- Ekonomikas ministrija (EM) (2013) *Reemigrācijas atbalsta pasākumu plāns 2013.–2016. gadam*. Rīga: Latvijas Ekonomikas ministrija.
- Garoza, I. (2014) Zem viena (skolas) jumta: Amerikas latviešu skolu loma 2. pasaules kara un atgūtās neatkarības laika emigrantu saliedēšanā. *Latvija ārpus Latvijas. Kultūra, vēsture, emigrācija un nacionālā identitāte*. Konferences referātu krājums. Kļaviņa, D. (red.) Rīga: Latvijas Nacionālais arhīvs, 185.–192. lpp.
- Hazans, M. (2015) Emigrācija no Latvijas 21. gadsimtā reģionu un novadu griezumā. *Latvijas emigrantu kopienas: cerību diaspora*. Mieriņa, I. (zin. red.) Rīga: LU FSI, 11.–25. lpp.
- Hazans, M. (2011) Latvijas emigrācijas mainīgā seja: 2000–2010 (The Changing Face of Latvia's Emigration: 2000–2010). In: Zepa, B., Klave E. (eds.) *Latvia. Human Development Report 2010/2011*. Rīga: University of Latvia, pp. 70–91.
- Hinkle, M. (2014) Amerikas latviešu apvienības mutvārdu vēstures projekts (ASV) "Latvieši pasaulē – muzejs un pētniecības centrs" (Latvija). *Latvija ārpus Latvijas. Kultūra, vēsture, emigrācija un nacionālā identitāte*. Konferences referātu krājums. Kļaviņa, D. (red.) Rīga: Latvijas Nacionālais arhīvs, 306.–318. lpp.
- Ho, E. L. E., Hickey, M., Yeoh, B. S. A. (2015) Editorial: Special Issue Introduction: New Research Directions and Critical Perspectives on Diaspora Strategies, *Geoforum*, 59: 153–158.
- Kalniņa, I. (2014) Latviešu trimdas dokumentārais mantojums Latvijas Nacionālajā arhīvā. *Latvija ārpus Latvijas. Kultūra, vēsture, emigrācija un nacionālā identitāte*. Konferences referātu krājums. Kļaviņa, D. (red.) Rīga: Latvijas Nacionālais arhīvs, 259.–266. lpp.
- Kalniņš, Ā. (1995) Latviešu jūru braucēji ierodas Lielbritānijā. Grām.: Auziņa-Smita, I. (red.) *Latvieši Lielbritānijā. Pirmā grāmata*, 269.–270. lpp.
- Krišjāne, Z., Eglīte, P., Bauls, A., Lulle, A., Bērziņš, M., Brants, M., Cunska, Z., Ģedovska, I., Ivbulis, B., Krūzmētra, Z., Kūle, L., Markausa, I. M., Niklass, M., Pavlina, I., Titova, N., Vanaga, S., Vilciņš, A., Zariņa, I. B. (2007) *Darbspēka ģeogrāfiskā mobilitāte*. Rīga: LU; Labklājības ministrija.
- Mieriņa, I. (2015) *Latvijas emigrantu kopienas: nacionāla identitāte, transnacionālās attiecības un diasporas politika. Galvenās atziņas* [<http://www.slideshare.net/lufsi/latvijas-emigrantu-kopienas-galvens-atzinas> (29.05.2017.)].
- Stradiņš, J. (galv. red.) (2013) *Latvieši un Latvija*, 4. sēj. Rīga: Latvijas Zinātņu akadēmija.
- Šķiņķe, M., Šķiņķis, J. (2014) "Nometnē mums labi klājās..." Pārskats par bērnu vasaras nometnēm ASV, Kanādā, Austrālijā. *Latvija ārpus Latvijas. Kultūra, vēsture, emigrācija un nacionālā identitāte*. Konferences referātu krājums. Kļaviņa, D. (red.) Rīga: Latvijas Nacionālais arhīvs, 200.–207. lpp.
- Veigners, I. (2015) *Latvieši Rietumzemēs*. Rīga: Ilgvara Veignera izdevniecība.
- Vlasova, L. (2014) Latviskā kultūra Krievijā. *Latvija ārpus Latvijas. Kultūra, vēsture, emigrācija un nacionālā identitāte*. Konferences referātu krājums. Kļaviņa, D. (red.) Rīga: Latvijas Nacionālais arhīvs, 34.–37. lpp.
- Zelče, V. (2011) Migrācijas lielākās plūsmas. 19. gs. sākums – 1991. gads. Grām.: *Latvija. Pārskats par tautas attīstību: 2010/2011. Nacionālā identitāte, mobilitāte un rīcībspēja*. Rīga: LU Sociālo un politisko pētījumu institūts, 49.–63. lpp.

Politikas dokumenti

- ĀM (2014) Rīcības plāns "Par sadarbību ar Latvijas diasporu 2015.–2017. gadam" [http://www.mfa.gov.lv/data/file/AMPlans_150714_Diaspora.662.pdf (12.04.2017.)].
- CSP (2012) Tautas skaitīšanas dati [<https://www.csb.gov.lv/lv/statistika/statistikas-temas/iedzivotaji/tautas-skaitisana/2011>] [(12.04.2017.)].

- EM (2013) Reemigrācijas atbalsta pasākumu plāns 2013.–2016. gadam. Rīga: LR Ekonomikas ministrija [<http://polsis.mk.gov.lv/documents/4428> (12.04.2017.)].
- Latviešu pēdas pasaulē [http://pedas.lapamuzejs.lv/?page_id=545 (12.04.2017.)].
- Pasaules Brīvo latviešu apvienība. Elektroniskā mājaslapa [<http://www.pbla.lv/>].
- Pilsonības likums (1994) [<http://likumi.lv/doc.php?id=57512> (29.05.2017.)].
- PMLP (2018) Latvijas valstspiederīgo personu skaits ārvalstīs uz 1.01.2017. [<http://www.pmlp.gov.lv/lv/sakums/statistika/iedzivotaju-registrs/> (12.07.2018.)].